

ÎN AMINTIREA ISTORICULUI LITERAR GYÖRGY LAJOS (1890-1950)

HORVÁTH CSABA

Biblioteca Județeană „Octavian Goga” Cluj

csaba.horvath@bjc.ro

ABSTRACT: The city of Cluj was home to many renowned personalities, many of whom nowadays are mostly forgotten. Among them is the literary historian, university professor and library director György Lajos. György studied in Cluj and began his teaching career in the early 1910s in Budapest. After his return to the Treasure City in 1916, he immersed himself in the literary and educational public life of Cluj by writing textbooks and collections of texts for Hungarian pupils, taking part in a number of civil associations and by researching the Hungarian anecdotal heritage with a comparatist approach which emphasized the cultural connections of the Hungarian literature. He returned to his teaching activity in 1940 and continued until 1947 when he was forced to leave the university after vehement attacks in the local mass-media. Among other activities, he was the last director of the Lyceum library before the nationalization of 1948 and he also edited a number of periodicals. In 1926, he even started a serial publication, Erdélyi Tudományos Füzetek (Transylvanian Scientific Booklets), which continues to this day.

KEYWORDS: György Lajos, university, anecdote, Cluj, teaching

Datorită importanței sale politico-economice și a poziției geografice, Clujul a atras nenumărate persoane care și-au desfășurat activitatea în această urbe. Dintre aceștia, unii s-au stabilit în oraș, în timp ce alții au trăit aici numai o perioadă limitată de timp. Printre cei dintâi se numără istoricul literar, profesorul universitar și directorul de bibliotecă György Lajos.

Născut la Târgu-Mureș, în 1890, ca fiul ilegitim al unei servitoare originare din Sânmartin (comitatul Ciuc, azi județul Harghita), György și-a petrecut copilăria în satul natal al mamei sale. Studiile preuniversitare le-a finalizat la gimnaziul piarist din Cluj, iar pe cele universitare le-a terminat la renumita Universitate „Francisc Iosif”, din același oraș.

O parte integrantă a vieții sale a constituit-o activitatea de la catedră. În tinerețe a fost

profesor suplinitor la o școală din Budapesta, respectiv la gimnaziul romano-catolic din Mezőkövesd.

Revenit în 1916 la Cluj, György Lajos a predat limbile maghiară și latină la renumita școală romano-catolică de fete Marianum, devenind directorul instituției pedagogice din cadrul acestei școli, Paedagogium (1922-1923), respectiv directorul adjunct al instituției (1923-1924).¹

În perioada interbelică nu a predat, dar a fost președintele Comisiei de Studii și Supraveghere, un forum particular, care s-a ocupat de îmbunătățirea situației sociale a studenților maghiari prin organizarea seminariilor, cursurilor de perfecționare destinate acestui grup social. A revenit la catedră după reîntoarcerea Universității „Francisc Iosif” la Cluj ca profesor universitar la Facultatea de Litere (1940-1945). În această calitate, György a făcut parte din grupul de intelectuali clujeni, care în toamna anului 1944, odată cu înaintarea frontului, a decis să rămână în oraș.

Printre primele sale publicații se numără reeditarea romanului cavaleresc *Szép Magelona* (*Frumoasa Magelona*) din 1676, care se baza pe o legendă din sudul Franței medievale. Cartea, care avea la bază teza sa de doctorat, a apărut în 1911 și a marcat debutul lui György în calitate de editor de documente și volume.²

În calitate de istoric literar, György Lajos s-a axat pe cercetarea anecdotelor scrise în limba maghiară. În afară de operele sale dedicate cercului restrâns al specialiștilor,³ el a scris și pentru publicul larg. *Világjáró anekdoták* (*Anecdote care cutreieră lumea*) este o colecție de povestiri hazlii cărora autorul le-a mai adăugat și câte un comentariu cu privire la originea motivelor literare din text, respectiv la utilizarea

acestora de către autori maghiari și internaționali.

Un bun exemplu este anecdota cu numărul 62, intitulată sugestiv *Rusticus imperans*. Protagonistul este un cărăuș, Rekettye Pál (Paul Drobiță) care se îmbată și este găsit de un om bogat, care îl duce acasă la el, îl îmbracă în haine scumpe și organizează un banchet în cinstea lui. La petrecere, personajul principal intră din nou în stare de ebrietate, adoarme și este dus înapoi în locul unde a fost găsit, în hainele originale și, când se trezește, are senzația că totul a fost un vis. György a identificat în anecdota amintită motivul *rusticus imperans/king for a day/Rex unius diei/rege pentru o zi*, care apare atât în Orientul Apropiat (Abou Hassan din *O mie și una de nopți*), cât și în Occident (Christopher Sly din piesa *Îmblânzirea scorpiei* de William Shakespeare și țăranul Jeppe din piesa *Jeppe de la munte* de Ludvig Holberg).⁴

Pe lângă aceasta, György s-a ocupat și de istoria romanului ca specie literară în literatura maghiară. Capodopera sa, *A magyar regény előzményei*⁵ (*Preliminariile romanului maghiar*) analizează această temă. În volumul amintit, György a publicat lista romanelor în limba maghiară apărute între 1730 și 1840, care conține 385 de titluri. Printre acestea se regăsesc atât traduceri în maghiară ale unor opere din literatura universală (ex. prima traducere a romanului *Ivanhoe* de Walter Scott de către Thaisz András, respectiv tentativele și traduceri reușite ale operei *Suferințele tânărului Werther* de Johann Wolfgang von Goethe), cât și romane scrise în maghiară (ex. „nuvela” istorică *Tihamér* de Kisfaludy Károly, respectiv romanul *Pazardide*

¹ János Kende, *Emléklapok a Marianum történetéből* (Cluj-Kolozsvár, 1927), 36.

² *Szép Magelona 1676* (Kolozsvár, 1911).

³ Lajos György, *Könyi János Demokritusa* (Budapest: A Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtörténeti Bizottsága, 1932).

⁴ Lajos György, *Világjáró anekdoták* (Budapest: Magyar Királyi Egyetemi Nyomda, 1938), 122-123.

⁵ Lajos György, *A magyar regény előzményei* (Budapest: Magyar Tudományos Akadémia, 1941).

Táncsics Mihály, apărut la Cluj). Cu ocazia centenarului apariției primului roman istoric în limba maghiară (*Abafi* de Jósika Miklós), el a publicat într-un studiu despre originile romanului amintit⁶.

Conform medalionului său biografic din cel de-al doilea volum al seriei *Romániai Magyar Irodalmi Lexikon* (*Lexiconul literar maghiar din România*), György Lajos „a fost ultimul reprezentant însemnat al școlii comparatiste de istorie literară din Cluj”.⁷ Printre operele sale din această arie se regăsesc unele centrate pe relația literaturii maghiare cu cea universală⁸ sau cu alte literaturi în particular,⁹ iar această viziune comparatistă reiese și din lucrările sale referitoare la anecdotele de limbă maghiară.

Pe lângă această bogată operă științifică, el s-a implicat în activitatea mai multor societăți. Dintre acestea, cea mai importantă a fost Societatea Muzeului Ardelean: György a fost secretarul Societății (1931-1940), respectiv președintele Secției de științe istorice, lingvistice și filosofice din cadrul acesteia. Totodată, a fost redactorul revistei *Erdélyi Múzeum* (*Muzeul Ardelean*). În 1926, a inițiat seria *Erdélyi Tudományos Füzetek* (*Caietele Științifice Ardelene*, pe scurt ETF), ale cărei ediții, cu

excepția unui intermezzo forțat din perioada comunismului (1947-1991), apar până astăzi¹⁰.

În afară de *Erdélyi Múzeum*, a fost redactorul sau co-redactorul mai multor reviste: revista de pedagogie *Erdélyi Iskola* (*Școala Ardeleană*, redenumită *Iskola*, al cărei inițiator a și fost împreună cu viitorul episcop romano-catolic al Transilvaniei, Márton Áron), revista de literatură *Pásztortűz* (*Focul ciobanului*), respectiv, a fost redactorul revistei literare, *Erdélyi Irodalmi Szemle* (*Observatorul Literar Transilvănean*).

György Lajos a fost directorul bibliotecii Lyceum din cadrul gimnaziului piarist clujean (1929-1948). În această calitate, el a organizat un fond de referință și a scris istoria bibliotecii.¹¹ Conform istoricului literar și fostului său student Antal Árpád, biblioteca a devenit sub îndrumarea lui György „un atelier prielnic profesurii și studențimii dornice să lucreze, un fel de centru intelectual”.¹² A rămas în fruntea bibliotecii până la naționalizarea acesteia în 1948.

În afară de activitățile menționate, el s-a remarcat atât în calitate de autor de manuale școlare, cât și ca bibliograf. În perioada interbelică, a redactat manuale pe tema istoriei literare universale, stilisticii și esteticii literare, a publicat mai multe culegeri de texte pentru învățământul preuniversitar.¹³

⁶ Lajos György, „A százesztendős »Abafi« előzményei,” *Erdélyi Múzeum*, Serie nouă, VII, nr. 4-9 (1936): 174-188.

⁷ „A kolozsvári összehasonlító irodalomtörténeti iskola utolsó nagy képviselője.” Ádám Katona: „György Lajos,” *Romániai Magyar Irodalmi Lexikon, Szépirodalom, közírás, tudományos irodalom, művelődés II. (G-Ke)*, coord. Edgár Balogh (Bukarest: Kriterion, 1991), 88. Traducere proprie.

⁸ Lajos György, *Magyar elemek a világirodalomban* (Kolozsvár, 1924).

⁹ Lajos György, *A magyar és az orosz irodalom kapcsolatai* (Kolozsvár: Erdélyi Múzeum-Egyesület, 1946).

¹⁰ György Gaal, *Az Erdélyi Tudományos Füzetek története és könyvészete* (Kolozsvár: Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2009).

¹¹ Lajos György, *A kolozsvári római katolikus Lyceum-könyvtár története 1579-1948* (Budapest: Argumentum, 1994).

¹² “[...] a dolgozni vágyó tanárság és a diákság alkalmas műhelyévé, egyféle szellemi központjává válhatott [...]” Árpád Antal, „György Lajos (1890-1950): A múzeumi örökség éltetője és gyarapítója,” în *Hivatás és tudomány: Az Erdélyi Múzeum-Egyesület kiemelkedő személyiségei*, coord. Kovács Kiss Gyöngy (Kolozsvár: Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2009), 206. Traducere proprie.

¹³ Lajos György, *Stilisztika (Nyelvtani összefoglalás. Verstan). Fiú- és leányközépiskolák, valamint polgári fiú- és leányiskolák III. osztálya számára* (Cluj-Kolozsvár: Minerva Rt., 1922), Lajos György, *Magyar irodalmi olvasókönyv. I. Retorika. Poétika. Irodalomtörténet. Fiú- és leányközépiskolák, valamint*

György Lajos a fost ultimul președinte laic al instituției, care întruhipa autonomia romano-catolică din Transilvania, Statusul romano-catolic (devenit ulterior Consiliul Diecezan), și a îndeplinit totodată funcția de secretar general al Academiei Catolice din Transilvania.

Pentru activitatea sa, György Lajos a fost ales membru corespondent (1931-1942), pe urmă deplin al Academiei Ungare și, totodată, a primit coroana Corvin (1940).

A fost unul dintre cadrele didactice „moștenite” de către nou înființata Universitate Bolyai, devenind prorectorul instituției pentru o scurtă perioadă. A fost silit să plece atât de la universitate, cât și de la Societatea Muzeului Ardelean în urma unei serii de articole defăimătoare apărute în ziarul clujean *Világosság* aflat sub egida Uniunii Populare Maghiare. În centru scandalului era citarea și, ulterior, publicarea unei scrisori false în care György l-ar fi invitat pe fostul profesor universitar devenit ministru, Teleki Géza, să revină la catedra din Cluj ca lider al celor „nemulțumiți” cu scopul de „a ține mișcările dăunătoare departe” de tineret (o aluzie la regimul politic de atunci).¹⁴

György Lajos s-a stins din viață în ajunul Anului Nou, în 1950, răpus de leucemie. Este înmormântat în Cimitirul Central (cimitirul Luteran). Sarcofagul de piatră conține mai multe elemente decorative (cunună de lauri, o cruce), precum și o stemă.¹⁵

În 1990, cu ocazia centenarului nașterii sale, s-a format o comisie memorială care a organizat o serie de manifestări științifice în amintirea lui. Biografia sa a apărut în seria ETF inițiată de el și reluată în 1991 de reînființata Societate a Muzeului Ardelean¹⁶. Numele său apare pe Piatra academicienilor din Cimitirul Luteran, iar o sală de curs de la Facultatea de Teologie Romano-Catolică (str. Iuliu Maniu nr. 5) din cadrul Universității „Babeș-Bolyai” îi poartă numele.

În concluzie, György Lajos a fost o personalitate plurivalentă, care a avut o activitate deosebit de bogată în toate domeniile de care s-a ocupat. Din întreaga sa arie de activitate, istoria comparatistă a anecdotelor și rolul de cadrul didactic se evidențiază în mod clar. Articolul de față dorește să-l comemoreze în calitate de personalitate de seamă a vieții științifice transilvănene de dinaintea instaurării comunismului în România.

polgári fiú- és leányiskolák IV. osztálya számára (Cluj-Kolozsvár, 1922), Lajos György, *Irodalmi olvasókönyv. III. Esztétika. Poétika. Világírodalomtörténet. Fiú- és leányközépközpontok VI. osztálya számára* (Cluj-Kolozsvár, 1925), Lajos György, *Carte de cetire de literatură. Stilistică și poetică pentru cl. IV. — Magyar irodalmi olvasókönyv. Stiliztika és poétika. A IV. osztály számára* (Cluj-Kolozsvár, 1936).

¹⁴ “Tisztogatást a Bolyai-egyetemen is! György Lajos dr. akadályozza a magyar diákság demokratikus nevelését,” *Világosság*, 27 iunie 1947: 3. Publicarea scrisorii în cauză: Közöljük György Lajos titkos levelének képmását. Hóman Bálint erdélyi bizalmasa visszaélt a demokrácia türelmével s most az egyházat akarja belekeverni személyi ügyébe. *Világosság*, 4 august 1947: 6. Declarația lui György în limba română referitoare la acuzațiile din articolul apărut pe 27 iunie

și adresată ministrului educației se află în arhiva Eparhiei romano-catolice de la Alba Iulia: Gyulafehérvári Érseki Levéltár (Arhiva Arhiepiscopiei de Alba Iulia), I. 1/a, *Püspöki (Érseki) Hivatal iratai (Documentele Oficiului Episcopal (Arhiepiscopal), 1947, grup 5. csoport, nr. 1903/1947. sz. Despre falsitatea scrisorii vezi memoriile redactorului-șef de atunci: Edgár Balogh, Férfimunka. Emlékirat 1945–1955* (Budapest: Magvető, 1986), 221–224.

¹⁵ György Gaal, *Tört kövön és porladó kereszten. Pusztuló múlt és fájó jelen a Házsongárdi temetőben* (Kolozsvár: Stúdium, 2010), 188–189.

¹⁶ Árpád Antal, *György Lajos életműve* (Kolozsvár: Erdélyi Múzeum-Egyesület, 1992). La finalul acesteia apare și lista sa de publicații întocmită de istoricul literar Károly Engel (sub pseudonimul Károly Köllő).